

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE SAĞLIK SİSTEMİ VE ECZACILIK

Fatma AZGIN (*)

Bilindiği üzere, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yüzölçümü 3355 km² olan, 153.000.000 nüfuslu ve ekonomik bakımdan gelişmekte olan küçük bir ülkedir. Gelişmekte olan bir ülke olmasına karşın, diğer gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığı zaman, ülkemizdeki sağlık hizmetlerinin daha ileri bir düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Hernekadar da biz sağlık hizmetlerini yeterli bulmuyorsak, aksak yönlerini sürekli gündeme getiriyorsak da, objektif bir değerlendirme sonucunda, gelişmekte olan ülkelere oranla daha ileri, gelişmiş ülkelere oranla daha geri bir sağlık sistemine sahip olduğumuz görülür.

Halen K.K.T.C'nde yürürlükte olan 1975 KTFD Anayasamızda da, Sosyal Devlet anlayışı çerçevesinde, Temel Haklar ve Özgürlükler Bölümünde 46. Madde olarak Sağlık Hakkı yer almıştır. Bu maddede "Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir" denmektedir. Kuşkusuz bu amacı pratikte uygulamak, Anayasa'ya bir madde olarak yazmak kadar kolay değildir.

SAĞLIK SİSTEMİ VE SAĞLIK SERVİSLERİ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'n-

deki Sağlık Sistemi Sosyalleşme ve Sağlık Sigortası şeklinde tanımlanabilir.

SOSYALİZASYON

K.K.T.C'nde kamu görevlilerinin, öğretmenlerin, devlet işçilerinin, Polislerin, Güvenlik Kuvvetleri mensuplarının, yerel yönetim yöneticilerinin ve bu katmanların eş ve çocuklarının ve bu katmanların emeklileriyle eş ve çocuklarının, şehit ailelerinin, malul gazilerin kendileri ve aileleri ayrıca fakir olduğuna dair muhtardan belge getirenler ve ailelerinin Sağlık Servislerinde tıbbi bakım ve tedavi (ilaç dahil) görmeleri ücretsizdir. Sosyalleşmeden yararlanan nüfus Toplumun yarısını oluşturuyor.

SAĞLIK SİGORTASI

1976 yılında geçen Sosyal Sigortalar Yasası ile, kendi nam ve hesabına veya bir ücret karşılığında çalışanlara (tüm işkollarında) Sosyal Sigorta Kurumuna kaydolma zorunluluğu getirilmiştir. Çeşitli sigortalar yanında sağlık sigortası da oluşmuştur. Sağlık Sigortasına, Devlet, işçi ve işveren % 1'er primle katılmaktadır. Kendi nam ve hesabına çalışanlar ise % 2 prim yatırırken Devlet de bu kesime % 1 ile katkıda bulunmaktadır.

(*) Kıbrıs Türk Eczacılar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı (13.5.1984)

Sigortalı için tıbbi bakım ve tedavi (ilaç dahil) ücretsizdir, Sigortalının eş ve çocukları ise masrafların % 20 sini ödemek zorundadır.

Sosyalizasyon dışında kalan nüfusun diğer yarısı da Sağlık Sigortası kapsamı içine alınmıştır.

SAĞLIK SERVİSLERİ

Gerek Devlet, gerekse Sosyal Sigortalar Kurumu Sağlık Hizmetlerini Sağlık Bakanlığına bağlı Sağlık Servislerinden yürütmektedir.

K.K.T.C'nde halen 2 genel, 1 özel dal (sinir ve ruh) 2 bölge hastanesi olmak üzere toplam 5 hastane ve 10 Sağlık Merkezi bulunmaktadır. Muayene, bakım ve tedavi hizmetlerinin yürütüldüğü bu hastanelerden Dr. Burhan Nalbantoğlu Hastanesi ile Barış Sinir ve Ruh Hastanesi Lefkoşe'de, Magusa Devlet Hastanesi Magusa'da, Cengiz Topel Hastanesi Yeşilyurt'ta, Dr. Akçiçek Hastanesi Girne'de bulunmaktadır. Güzelyurt, Lapta, Geçitkale, Akdoğan, Yeni İskele, Yeni Erenköy, Akıncılar, Mehmetçik, Lefke ve Serdarlı'da birer sağlık merkezi mevcuttur. Hastane, Sağlık Merkezlerinde ve diğer servislerde toplam 5 Başhekim, 63 Uzman Hekim, 26 Pratisyen Hekim, 10 Asistan Hekim (Lefkoşa Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi yarı süreli uzmanlık eğitimi de vermektedir), 13 Diş Hekimi ve 16 Eczacı görev yapmaktadır. Sağlık Bakanlığına bağlı servisler ayrıca, Çevre Sağlığı, Bulaşıcı Hastalıklarla Savaş, Okul Sağlığı, Sağlık Eğitimi hizmetlerini yürütmektedirler. Sıhhiye servisleri ise, sıtmasavaş, karasinek mücadelesi ve dezenfeksiyon çalışmalarını yürütürken, Hastaneler ise Ana Çocuk Sağlığı hizmetlerini gerçekleştirmektedir.

Ülkemizdeki hastane ve sağlık merkezlerinde sağlık servislerine bağlı eczaneler mevcuttur. Bu eczaneler Sosyal Sigortalar Kurumunun da eczanesi olarak görev yaparlar. Her yıl Sağlık Bakanlığının ihale yoluyla satın aldığı ilaçlar (1983 yılında 250.000.000.000

TL değerinde) gerek yatarak tedavi görenlere veya ayakta tedavi görenlere hastane eczanelerinden dağıtılır.

K.K.T.C'de diğer gelişmekte olan ülkelere oranla daha ileri düzeyde denebileceği bir sağlık sistemi mevcuttur. Ancak, teknik yetersizlikler, Devlet yönetiminin birtürlü örgütlenememesi, plan-program dışı çalışması ve var olan nitelikli işgücünü değerlendirememesi sonucu en çok eleştiriyeye uğrayan, hergün kamuoyunda tartışılan, Kıbrıs sorunundan sonra, Sağlık Servislerinin aksaklıklarıdır.

Kamuoyunda en çok tartışılan aksaklıkları şöyle sıralayabiliriz.

1- Hekimlerin Full-time yasasına uymamaları. Bunun sonucu hastanelerde yığınlar oluşması ve yaygın rüşvet söylentilerinin varlığı.

2- Sağlık Servislerinin Eczanelerinde önemli ve gerekli birtakım ilaçların sık sık eksilmesi,

3- İhalelerle yapılan ilaç satın alımının eşe dosta, kazanç sağlama aracı haline dönüştüğü,

4- Onkoloji, Radyoterapi, Damar Göğüs Cerrahisi dallarında uzman hekim bulunmaması nedeniyle bu konularda tıbbi bakım görmesi gereken hastaların Türkiye veya İngiltereye gitme zorunda kalmaları.

Ashında, okuma yazma oranı % 90'ı aşan, gelişime açık bir topluma sahip K.K.T.C'de, iyi bir organizasyonla sağlık servisleri daha mükemmel bir hizmet verebilir kanısındayız.

K.K.T.C'nde ECZACILIK

Ülkemizde, birçok meslekte olduğu gibi nüfusa oranla eczacı sayısı oldukça yüksektir. 120 eczacımızın 79'u özel eczane çalıştırmakta, 16 sı ise Sağlık Servislerinde çalışmaktadır. Geriye kalan eczacılar ise ecza depolarında, özel eczanelerde ve bir sendikanın 8 şube ile çalıştırdığı eczanelerde çalışmaktadırlar.

1962 yılına kadar Kıbrıs'ta eczacılık öğrenimi yapılabiliyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra 1962 yılında, Eczacılık ve Zehirler Yasasın-

da yapılan değişiklikle eczacı adaylarına Türkiye, Yunanistan veya İngiltere'de yüksek öğrenim görme koşulu getirilmiştir. Ülkemizdeki eczacıların % 95 i Türkiye'deki yüksek öğrenim kurumlarından mezun olmuşlardır. İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi eczacılarımızın % 45'ini meslek sahibi yaparak birinci sırada yer almaktadır.

Kıbrıs'ta da eczacılar için istihdam sahaları çok kısıtlıdır. En büyük ilaç dağıtıcısı olan Sağlık Servislerinde toplam 16 eczacı çalışmaktadır. Ülkele- rimizde garip bir anlayış var. Sağlık Servislerine kitabet memuru almır ama eczacı alınmaz-ki maaş farkı 10 bin TL'dir. İlaç imalathaneleri eczacı çalış- tırmaz, Devlet Kimya Laboratuvarı (Kıbrıs'ta ilaç kalite kontrolü yapan) eczacı çalıştırmaz. Bundan da eczacı- lar ve toplum zararlı çıkar.

Ülkemizde de eczacılar eczane açma alternatifsizliği içindedir. Üstelik eczanelerin satış hacmi günden güne düşüyor. Eczaneler özellikle Lefkoşe bölgesinde çok yoğunlaşmış (25 bin nüfusa 40 eczane). Sağlık Servislerinin eczaneleri teorik olarak tüm halka ilaç verebiliyor. Özel eczane sahipleri ve Bir- liğimiz hiç olmazsa S. Sigorta reçete- lerinin özel eczanelerde yapılabilmesi için uğraş veriyor.

Sonuç olarak eczacılar ister özel ister kamu kesiminde çalışsan, mesleki ve ekonomik tatminsizlik içindedir.

ECZACILIK MEVZUATI

Ülkemizdeki eczacılıkla ilgili mevzuat, İngiliz sömürge döneminden 1947 yılından kalmaktadır. O günlerin koşullarına göre hazırlanmış mevzuat günümüz koşullarına uymamaktadır. Örneğin ilaçlar Zehirler adı altında 2 cet- vele ayırmıştır. 1. Cetvelde bulunan ilaçların reçete ile satılması zorunlu. 2.Cetveldekiler ise reçetesiz satılabilir 1947 yılından sonra sağlık hizmetine sunulan birçok ilaç bu cetvellerde yer almaktadır.

Yurt dışında eczacı olan bir Kıb- rıs'lı eczacı Kıbrıs'ta eczacılık yapar-

bilmesi için eczacılık mevzuatı imtiha- nında başarı kazanması gereklidir.

Uyuşturucu İlaçlar yasaı ayrı bir yasa olarak tanzim edilmiştir. Bu yasada zaman zaman değişiklikler yapılarak gü- nümüz koşullarına adapte edilmeye çalışılmıştır. Ancak Eczacılık ve Zehirler Yasası'na temelde hiçbir değişiklik geti- rilmemiştir. Bu yasanın eczacılığı tehdit eden bizce çok sakıncalı maddeleri var- dır. Örneğin 1947 yılında Kıbrıs'ta ec- zane sayısının çok az olması nedeniyle Ltd. şirketlere, sorumlu eczacı çalıştır- mak ve bu eczacının şirket yönetim kurulunda olması koşuluyla eczane çalıştırma yetkisi verilmiştir. Şu anda bu maddeden yararlanan İşçi Sendikaları Federasyonunun kurduğu şirketler 8 şube ile eczane çalıştırmaktadır." Tür- kiye'de eczacı olmayan kişilerin eczane açması yasak buna karşın muvazaalı eczaneler her dönemde sorun yarat- mıştır. Bizde ise durum daha vahim çünkü eczacı olmayanlar yasal kılıfı eczane açabiliyor.

Sonuç olarak ülkemizdeki eczacılık yasaları günümüzün bilimsel gerçeklerine ve eczacılık mesleğinin korunmasına yö- nelik olarak değiştirilmelidir.

K.K.T.C'de KULLANILAN İLAÇLAR

Ülkemizde kullanılan ilaçların büyük bir bölümü ithalatta sağlanıyor. Çok az bir miktarda yerli üretimden sağ- lanıyor.

İLAÇ İTHALATI

Ülkemize ilaç ithalatı serbesttir. İlaç ithalatı Türkiye veya diğer ülke- lerden sorumlu eczacı çalıştıran ecza- depolarınca, az miktarda da eczacılar tarafından yapılmaktadır. Bu konuda en büyük sıkıntımız ilaç sayısının çoklu- ğudur. En çok ithalat Türkiye'den yapılmaktadır. Bu bakımdanda Türkiye'deki ilaç sorunları bizler için çok önem- lidir. Türkiye'den ithal edilen ilaçlar- dan gümrük vergisi alınmıyor. AET ül- kelerinden ithal edilen ilaçlardan ise % 12 gümrük vergisi alınmaktadır.

Avrupa yapımı ilaçların ithalat oranı yıldan yıla artış göstermektedir. Bu ilaçlara istem özellikle Türkiye'den adamıza gelen turistlerden gelmektedir.

İthal ilaçların azami satış fiyatları Devlet'in denetimi altındadır. Türk ilaçları depolar tarafından eczanelere kutu fiyatından % 17 indirim yapılarak verilmekte, eczaneler ise kutu fiyatına % 10 ekleyip satmaktadırlar. Diğer ülkelerden gelen ilaçlarda depocu karı % 10, eczacı karı ise % 15 dir. Burda görüleceği gibi Türk ilaçlarının satışını özendir-mek için kar marjı iki kat tutulmuştur. Bu ise pratik uygulamada gerçekleşmi-yor. Çünkü ilaç satışı yalnızca eczacı-nın insiyatifinde değildir. Biz, kökeni ne olursa olsun eczacı kar marjlarının eşit olması görüşündeyiz.

Türk ilaçlarının bizim meslek yaşa-mamızda çok önemli rolü vardır. Bu ba-kımdan Türkiye'de ilaç fiyatlarının serbest bırakılacağı haberini endişe ile karşılamaktayız. İlaçta serbest fiyat sis-temini biz 1974 den önce Kıbrıs'ta yaşadık. Halkın ve eczacının aleyhine olan bir uygulamadır. Halkın aleyhine bir uygulamadır çünkü ilacın kullanım değerinin yüksek oluşu onu herhangi-bir kullanım maddesi gibi rekabet düze-nine itilmesine engeldir. Eczacının aley-hine bir uygulamadır, çünkü böyle bir sistemde eczacı basit bir ticaret aracısı durumuna düşürülür. Eczacının meslek hakkı Devlet güvencesi altında olmadığı için kar marjı % 10'un altına düşer. Ama, ilaç üreticisi, ithalatçısı ise istedi-ği fiyatı uygular ve eczacıyı halkla karşı karşıya getirir.

YERLİ İLAÇ ÜRETİMİ

1974 Barış Harekatı sonucu bölge-mizde kalan, yabancı sermayeye ait ICP ilaç fabrikası, KKTC'de tek ilaç fabri-kasıdır. Bu fabrika sürümü olan ve tanı-mış ilaçlara değişik isimler verip ilaç üretmektedir

Sağlık Servislerince ihale yoluyla satın alınan ilaçlara son iki yıldan beri kalite kontrolü zorunluluğu getirilmiş-tir.

Bu konuda K.K.T.C'nin en acil ilaç sorununun kalite kontrolsüzlüğü ol-duğunu söyleyebiliriz. Bize göre, ilacın herhangibir kullanım maddesi gibi de-ğerlendirilip kalite kontrolü aranma-sı çok tehlikeli bir tutumdur. Bu yüz-den en erken bir zamanda tam teşek-küllü "İlaç Kalite Kontrol Merkezi" kurulması gerekliliği vardır.

İlaç üretimi ile ilgili ülkemizde hiç-bir yasa yoktur. Bu yüzden yerli ilaç-lar gerek kalite gerekse fiyat yönünden kontrolsüz ve denetimsizdir. Bunedenle ICP ilaçlarının eczaneler tarafından alın-madığını veya bazı durumlarda zorunlu kalarak almak zorunda kaldığını söyle-yebiliriz. ICP ilaçlarının Sağlık Servis-lerinden dağıtıldığının bir gerçek oldu-ğu ortadadır.

Birliğimiz 1975 yılından beri yerli ilaçlara kalite kontrolü getirilmesi için Sağlık Bakanlığına sürekli uyarılarda bulunmaktadır.

İLAÇ KALİTE KONTROLÜ

Gerek ithal ilaçlarda gerekse yerli üretim ilaçlara kullanıma sürülmeden ön-ce kalite kontrolü koşulu yoktur. Bu konuda yasa da mevcut değildir. Ülke-mizde kalite kontrolü seyrek olarak, ş-i-kayet üzerine piyasadan alınan bazı ilaç-lara uygulanmaktadır.

İlaç kalite kontrolü, Sağlık Bakan-lığına bağlı Devlet Kimya Laboratuvar-ında yapılmaktadır. Ancak Devlet Kimya Laboratuvarının yaptığı gerçek ilaç kalite kontrolü değildir. Daha çok kantitatif analiz üzerinde çalışılmakta, toksikolojik, mikrobiyolojik analizler yapılamamaktadır.

ECZACILARIN ÖRGÜTÜ

1959 yılında kurulmuş Kıbrıs Türk Eczacılar Birliği bu yıl 25. yılını kutlamaktadır. Birliğimiz Dernekler Yasası altında kurulmuş, KKTC'deki 120 eczacının hemen hemen tümünü yasal bir zorunluluk olmadığı halde bünyesinde bulundurmaktadır.

Anayasamız, kamu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yasa ile kurulmasını öngörüyor. Bu haktan yararlanan tüm meslek kuruluşları özel yasalarına kavuştular. Birliğimiz 9 yıldır tüm uğraşlarına karşın özel yasasına kavuşamadı. Bunun nedeni ise, yürürlükteki Eczacılık ve Zehirler Yasası'nın eczacı olmayanlara eczane açma hakkı vermesindedir. Ve halen Ülkemizde en büyük işçi sendikası olan Türk-Sen'in bu haktan yararlanarak çalıştırdığı 8 eczanenin kapatılmaması için yasa önerimiz iki kez Meclis gündemine girdiği halde görüşülmeden seçimler dolayısıyla kadük olmuştur.

Tüm bu olumsuzluklara karşın, Kıb-

rıs Türk Eczacılar Birliği sağlık ve ilaç konularında her zaman söz sahibi olmayı başarabilmiştir. Ve yılmadan eczacılık mesleğinin saygınlığı için, sağlıklı toplum yaratmak için sürekli uğraş vermektedir.

Ülkemizde eczacıların ekonomik örgütü henüz kurulamamıştır. Gelecekte bizler de burdaki Ecza-Koop'ları örnek alarak ekonomik gücümüzü birleştirip araçları ortadan kaldırmak için uğraş vermek ümit ve amacındayız

SONUÇ

Gerek sağlık sistemlerimiz gerekse ilaç konularımız açısından Türkiye'den farklı bir yapımız vardır. Ancak Türkiye ile olan yakın ekonomik ve sosyal işbirliği sonucu Türkiye'deki eczacılık ve ilaç konuları ve sorunları bizi en az Türkiye'deki meslektaşlarımız kadar yakından ilgilendirmektedir. Türkiye'deki ilaçların kalitesinden fiyatına, eczacı karından ilaç yokluğuna kadar her türlü haber, özel olarak biz eczacıların ve genel olarak halkın merakla ve yakından izlediği konulardır.